

Tartalomjegyzék / Table of Contents

I. Óbuda város történeti helyrajza / The Historical Topography of Óbuda	5
1. Földrajzi felvés (Tringli István) / Geographical location (István Tringli)	5
2. Óbuda a római korban: katonáváros, polgárváros, légiótábor (Láng Orsolya) / Óbuda in Roman Times: Military town, civil town, legionary camp (Orsolya Láng)	6
2.1. Kutatástörténet Óbuda római kori történetéhez / Research history of the Roman period of Óbuda	6
2.2. Aquincum történeti helyrajza és a földrajzi környezet (1. század közepe – 5. század) / The historical topography and the geographical environment of Aquincum (from the mid-first century to the fifth century)	6
2.3. Az aquincumi katonai táborok és települések / The Aquincum military camps and their settlements	7
2.4. Az aquincumi polgárváros / The civil town of Aquincum	9
2.5. Az aquincumi villák / The Aquincum villas	10
3. Óbuda a középkorban (Bácsatyi Dániel) / Óbuda in the Middle Ages	
(Dániel Bácsatyi)	10
3.1. Óbuda középkori történetének forrásai / Sources for the medieval history of Óbuda	10
3.2. Óbuda középkori elnevezései / Medieval names of Óbuda	11
3.3. A magyar honfoglalás kora / The age of the Hungarian Conquest	11
3.4. Korai települések a középkori Óbudán / Early settlements in medieval Óbuda	12
3.5. A királyi székhely / The royal seat	14
3.6. A királynéi város / The queen's city	16
4. Óbuda a török korban (Sudár Balázs) / Óbuda in the Ottoman era (Balázs Sudár)	18
4.1. Török kori igazgatás / Ottoman administration	18
4.2. Török kori hétköznapok / Everyday life in the Ottoman period	20
5. Óbuda 1541 és 1848 között (Simon Katalin) / Óbuda between 1541 and 1848 (Katalin Simon)	20
5.1. A néptelen faluvá lett uralkodói várostól a bortermelő uradalmi központon át az ipari „külvárosig” / From abandoned village to royal town; from wine-growing manorial centre to industrial 'suburb'	20
5.1.1. A korszak írott és képi forrásai / Written and visual sources of the period	20
5.1.2. Óbuda jogi helyzete a 16. századtól 1848-ig / The legal status of Óbuda from the sixteenth century to 1848	23
5.1.3. Az épített környezet változásai / The transformation of the built environment	23
5.2. Topográfiai változások a török kor végétől a 19. századig / Topographical changes from the end of the Ottoman period till the nineteenth century	31
5.2.1. Településszerkezet: utcahálózat, piacterek / Settlement structure: street layout and marketplaces	31
5.2.2. A közterek tisztán és karbantartása / The cleaning and repairing of public spaces	32
5.2.3. Az ember és környezete: a természeti csapások hatásai / People and the environment: the impact of natural disasters	33
5.3. Óbuda társadalma / The Society of Óbuda	35
5.3.1. A lakosság összetétele, változásai / The composition of the population and its changes	35
5.3.2. Magyarok, rácok / Hungarians and Serbs	36
5.3.3. A zsidóság / Jewish population	37
5.3.4. Civilek, katonák és az uradalom képviselői / Civilians, soldiers, and manorial authority	38
II. Történeti topográfiai adattár (összeállította Bácsatyi Dániel, Láng Orsolya, Simon Katalin, Sudár Balázs) / Historical-topographical Gazetteer (compiled by Dániel Bácsatyi, Orsolya Láng, Katalin Simon, Balázs Sudár)	46
1. Név / Name	46
1.1. Történeti elnevezések / Historic name forms	46
1.2. Jelenlegi elnevezések / Current names	47
1.3. A nevek etimológiája / Etymology of the names	47
2. Jogállás / Legal status	47
2.1. Terminológia / Terms	47
2.2. Kivállások / Privileges	47
3. Birtokviszonyok / Proprietary status	47
3.1. Birtokosok / Owners	47
3.2. Elterő birtoklású területek / Districts under separate ownership	48
3.3. Bekebelezett területek / Annexed territories	48
4. Határok / Municipal boundaries	48
4.1. Külső/belső határvonal / Boundaries inside/outside	48
4.2. A város belterületi határára kívüli lakott területek, építmények / Inhabited sites and other buildings outside the municipal boundaries	48
5. Közigazgatási besorolás / Administrative location	48
5.1. Világi közigazgatás / Secular administration	48
5.2. Egyházi közigazgatás / Ecclesiastical administration	50
5.2.1. Keresztény / Christian	50
5.2.1.1. Katolikus / Catholic	50
5.2.1.2. Református / Calvinist	50
5.2.1.3. Evangélikus / Lutheran	50
5.2.2. Zsidó / Jewish	50
6. Közigazgatási beosztás / Administrative divisions	50
6.1. Világi közigazgatás / Secular administrative divisions	50
6.2. Egyházi közigazgatás / Ecclesiastical administrative division	50
7. Népesség / Population	51
7.1. Házak száma / Number of houses	51
7.2. Lakosság száma / Number of inhabitants	51
8. Utcák / Streets	52
8.1. Név szerint ismert középkori utak és utcák / Medieval roads and streets known by name	52
8.2. Névtelen középkori utcák / Medieval streets of unknown names	53
8.3. A török kor utáni utcák / Streets after the Ottoman period	53
9. Istantiszeleti helyek / Places of worship	57
9.1. Római kori szentélyek / Roman sanctuaries	57
9.2. Keresztény / Christian	57
9.2.1. Római katolikus / Roman Catholic	58
9.2.1.1. Templomok, kápolnák, kolostorok / Churches, chapels, monasteries	58
9.2.1.2. Plébánia, egyéb egyházi épület / Parish house, other ecclesiastical building	60
9.2.2. Református / Calvinist	60
9.2.2.1. Templom, oratórium / Church, oratory	60
9.2.2.2. Egyéb egyházi ingatlanok / Other ecclesiastical estates	61
9.2.3. Evangélikus / Lutheran	61
9.3. Zsidó / Jewish	61
9.3.1. Zsinagógák, imahelyek / Synagogues, houses of prayer	61
9.3.2. Egyéb zsidó vallási épület / Other Jewish ecclesiastical building	62
10. Temetők / Cemeteries	62
10.1. Római kori / Roman	62
10.2. Kereszteny, medieval / Christian, medieval	63
10.2.1. Római katolikus / Roman Catholic	63
10.2.2. Református / Calvinist	63
10.3. Zsidó / Jewish	63
10.4. Egyéb temető / Other cemetery	63
11. Szobrok, közterei emlékek / Statues, public memorials	63
11.1. Középkori szobrok / Medieval statues	63
11.2. Út menti keresztek, szobrok, közterei emlékek a török kor után / Roadside crosses, statues, public memorials after the Ottoman period	63
12. Erődítések / Defence	64
12.1. Városfalak / Town walls	64
12.2. Kapuk / Gates	65
12.3. Fegyvertárrak, lőportárok / Armories, gunpowder storage	65
12.4. Lőpormalom / Powder mill	65
12.5. Laktanyák / Barracks	65
12.6. Örházak, őrtanyák / Guardhouses	65
12.7. Egyéb katonai célú épületek, katonai ingatlanok / Other defensive buildings and military administrative buildings and estates	65
13. Igazgatási épületek / Buildings of administration	66
13.1. Római kori adminisztráció / Roman administrative buildings	66
13.2. Igazgatási épületek a visszafoglalások után / Administrative buildings after reoccupation	66
14. Kereskedelelem / Trades and commerce	67
14.1. Piacon, vásáron / Market places, places of selling	67
14.1.1. Római kor / Roman period	67
14.1.2. Középkor / Medieval	67
14.1.3. Piacon, a 18–19. században / Market places in the eighteenth and nineteenth centuries	67
14.2. Boltok, elárusítóhelyek / Shops, Stores	68
14.2.1. Középkori / Medieval	68
14.2.2. 18–19. század / Eighteenth–nineteenth centuries	69
14.3. Sörházak / Beer houses	70
14.4. Kereskedelmi igazgatás / Commercial administration	71
15. Kézművesség és ipari termelés / Crafts and industrial production	71
15.1. Római kori kézművesek / Roman crafts	71
15.2. Középkori kézművesek / Medieval crafts	71
15.3. Újkori céhes ipar / Modern guild industry	71
15.4. Élelmiszeripar / Food production	73
15.5. Építőipar / Building industry	73
15.6. Bőr- és textilipar / Leather industry and textile production	73
15.7. Egyéb iparágak / Other crafts	75
16. Szolgáltatás, szórakozás / Services and entertainment	76
16.1. Szolgáltatás / Services	76
16.1.1. Vendéglátás: fogadók, kocsmák / Inns, taverns	76
16.1.2. Kávéházak / Coffee houses	80
16.1.3. Cukrászdák / Confectioneries	80
16.1.4. Kommunikáció, hírközlés / Communication	80
16.2. Szórakozás / Entertainment	80
16.2.1. Római kori amfiteátrumok / Roman amphitheatres	80
16.2.2. Színházak / Theatres	80
16.2.3. Egyéb szórakozóhelyek / Other places for entertainment	80
17. Egészségügy / Health	80
17.1. Kórházak / Hospitals	80
17.1.1. Középkori ispotályok / Medieval hospitals	80
17.1.2. Újkori kórházak / Eighteenth–nineteenth-century hospitals	80
17.1.3. Patikák / Apothecaries	82
17.2. Fürdők / Baths	82
17.2.1. Római fürdők / Roman baths	82
17.2.2. Középkori fürdők / Medieval baths	82
17.2.3. Újkori fürdők / Eighteenth–nineteenth-century baths	82
18. Oktatás / Education	82
18.1. Középkori egyetem / Medieval university	82
18.2. Kisdedővöl / Nursery school	82
18.3. Alsó szintű iskolák / Primary schools	82
18.3.1. Katolikus / Catholic	83
18.3.2. Református / Calvinist	83
18.3.3. Evangélikus / Lutheran	83
18.3.4. Izraelita / Jewish	83
18.4. Egyéb iskolák / Other schools	84
19. Különleges jogállású lakóépületek, ingatlanok / Residential buildings and estates of special status	84
19.1. Római különleges státuszú épületek / Roman buildings of special status	84
19.2. Középkori királyi tulajdonú épületek / Royal-owned buildings	84
19.3. Nemesi tulajdonú épületek / Buildings owned by noblemen	85
19.4. Városi tulajdonú és egyéb különleges státuszú épületek / Residential buildings in municipal ownership or of other special status	85
19.4.1. Városi tulajdonú épületek / Residential buildings in municipal ownership	85
19.4.2. Uradalmi épületek / Buildings in ownership of the demesne	85
19.4.3. Egyéb, zsidó tulajdonú vagy a Zsidó Község által bérelt ingatlanok / Other estates, rented by the Jewish Community or in Jewish ownership	86
19.5. Egyéb épületek / Other buildings	87
20. Közművek, vízvezetékek, kutak / Public utilites, water pumps, wells	87
20.1. Főbb csatornák, útvonalai / Main channels and their lines	88
20.2. Ivóvízellátás / Drinking water supply	88
21. Közlekedés / Traffic	88
21.1. Hajózás / Shipping	89
21.2. Nagyobb útjavítási munkák / Major road reparations	89
21.3. Hidak / Bridges	89
21.4. Gyorskoci, fiáker, vidéki bérkocsik / Stage coach, fiacre, country-cabs	90
22. Természeti képződmények / Natural features	90
22.1. Hegyek, dombok / Hills	90
22.2. Folyók, patakok, források / Rivers, brooks, fountains	90
22.3. Szigetek / Islands	91
22.4. Tavak, mocsarak / Lakes, marshes	92
22.5. Erdők / Woods	92

23. Mezőgazdaság / Agriculture	92
23.1. Dűlők (szántók, rétek, szőlők) / Fields (arable lands, meadows, vineyards)	92
23.1.1. Középkori szántók, rétek, szőlők / Medieval arable lands, meadow, vineyards	92
23.1.1.1. Szántók / Arable lands.....	92
23.1.1.2. Rétek / Meadows	92
23.1.1.3. Szőlőhegyek / Vineyards	92
23.1.2 Üjkori szántók, rétek, szőlők / Modern arable lands, meadow, vineyards	93
23.1.2.1 Üjkori szőlőhegyek / Modern vineyards	93
23.2. Kertek / Gardens	94
23.2.1. Középkori kertek / Medieval gardens	94
23.2.2. Üjkori kertek / Modern gardens.....	94
23.3. Majorságok / Manors	95
23.3.1. Középkori majorságok / Medieval urban farms	95
23.3.2. Majorságok / Modern manors	95
24. Bányák / Mines.	95
25. Halastavak, halászhelyek / Fishponds and fisheries.	95
26. Malmok / Mills.	95
26.1. Középkori malmok / Medieval mills.....	95
26.2. Újkori malmok / Modern mills	95
26.2.1. Szárazmalmok / Dry mills	95
26.2.2. Patakmalomok / Water mills	96
26.2.3. Hajómalmok / Ship mills	97
26.2.4. Egyéb malmok / Other mills	97
Rövidítések az adattárban / Abbreviations in the Gazetteer	98
Bibliográfia / Bibliography	99
Levéltári, kézirattári források / Archival sources	99
Kéziratok / Manuscripts	99
Nyomatott források, forráskiadványok / Printed sources, published sources	99
Felhasznált irodalom / Secondary literature	101
A szövegközi ábrák jegyzéke / List of figures in the booklet	107

Térképek (részletes adatokkal) / Maps (with bibliographical details)

A. Általános térképek / General Maps

- A.1.1. Óbuda 1875-ben. Az 1875-ös kataszteri felmérés alapján szerkesztett térkép, 1 : 2500. Készítette Nagy Béla. / Óbuda in 1875. Base map drawn after the cadastral map of 1875, 1 : 2500. Prepared by Béla Nagy.
- A.2.1. Részlet az I. katonai felmérésből, 1782–1785 / Detail of the First Military Survey, 1782–1785. – Original: Aufnahmskarte von Ungarn. Aufgenommen unter der Direktion des Obristen Neu und Obristlt. Baron v. Motzel des Generalquartiermeisterstabes in den Jahren 1782–1785. Colonne XIV. sectio XX (BFL XV.16.d. 241/cop2).
- A.2.2. Óbuda és környéke Pest-Pilis-Solt megye térképén, 1793 / Óbuda and its surroundings on the county map of Pest-Pilis-Solt, 1793. – Original: Mappa specialissima... regni Hungariae comitatum Pest Pilis et Solth articuliter unitorum, item Jazygiae Cumanaiae majoris et minoris. Studio et opera Antonii Balla, 1793 (MNL OL S 12 Div. X. No. 76:1).
- A.2.3. Óbuda, Buda és Pest 1828-ban / Óbuda, Buda, and Pest in 1828. – Original: Buda 's Pest szabad királyi városoknak 's környékeinken plánuma. Pesth, 1828 (BFL XV.16.d. 241/3).
- A.2.4. Óbuda, Buda és Pest Carl Vasquez 1837 körül készült térképén / Óbuda, Buda, and Pest on the map by Carl Vasquez prepared around 1837. (BFL XV.241/cop3:4).
- A.2.5. Óbuda, Buda és Pest az 1838-as árvíz után / Óbuda, Buda, and Pest after the great flood of 1838. – Original: Plan der Ueberschwemmung von Ofen und Pesth bei dem Eisgang des höschsten Wasserstandes vom 15ten auf den 16ten März 1838 (BFL XV.16.d.241/4a).
- A.2.6. Óbuda belterülete 1862-ben / The inner territory of Óbuda in 1862. – Original: Situations Plan über die individuelle Aufnahme der intravillan Gründe des Kron Marktes Alt-Ofen. Aufgenommen und gezeichnet im Jahr 1858 bis 1861. Alt Ofen am 24. Juli 1862 (BFL XV.16.c.211/20).
- A.2.7. Óbuda központja 1977-es légi felvételen / The centre of Óbuda on the aerial photography of 1977 (Lechner Tudásközpont / Lechner Knowledge Centre, Inv. No. 1977-0248-1599: 1977.11.29).
- A.3. Fejlődésifázis-térképek, 1 : 5000 / Maps on the topographical developments, 1:5000
- A.3.1. Aquincum, Kr. u. 1–4. század. Tervezte Láng Orsolya, rajzolta Nagy Béla. / Aquincum in the first-fourth centuries AD. Designed by Orsolya Láng, drawn by Béla Nagy.
- A.3.2. Óbuda a 14. és 15. században. Tervezte Bácsatyi Dániel, rajzolta Nagy Béla. / Óbuda (Etzelburg) in the fourteenth and fifteenth centuries. Designed by Dániel Bácsatyi, drawn by Béla Nagy.
- A.3.3. Óbuda kiépülése a Zichy család földesurásága alatt (17. század vége – 1766). Tervezte Simon Katalin, rajzolta Nagy Béla. / The development of Óbuda under the landownership of the Zichy family (late seventeenth century–1766). Designed by Katalin Simon, drawn by Béla Nagy.
- A.3.4. Óbuda a reformkorban. Tervezte Simon Katalin, rajzolta Nagy Béla. / Óbuda (Altófen) in the Reform Era. Designed by Katalin Simon, drawn by Béla Nagy.

B. Tematikus térképtáblák / Plates of Thematic Maps

- B.1.1. Aquincum: katonaváros, polgárváros és légiótábor. Tervezte Láng Orsolya, rajzolta Kolozsvári Krisztián. / Aquincum: military town, civil town, legionary camp. Designed by Orsolya Láng, drawn by Krisztián Kolozsvári.
- B.1.2. Óbuda középkori határainak rekonstrukciói. Tervezte Bácsatyi Dániel, rajzolta Nagy Béla. / Reconstruction of the medieval boundaries of Óbuda. Designed by Dániel Bácsatyi, drawn by Béla Nagy.

C. Rekonstrukciók, térképek és látképek reprodukciói / Reconstructions, Reproductions of Maps and Views

- C.1. A római kori Óbuda rekonstruktív rajzai / Reconstructional drawings on the Roman period Óbuda
- C.1.1. Aquincum településeinak áttekintő rekonstruktív rajza. Tervezték az Aquincumi Múzeum régészei, rajzolta Markus Schaub. / The reconstructional drawing of the settlements of Aquincum. Designed by the archaeologists of the Aquincum Museum, drawn by Markus Schaub.
- C.1.2. Aquincum távlati rekonstruktív rajza. Tervezték az Aquincumi Múzeum régészei, rajzolta Sinkó Zsuzsa. / The areal reconstructional drawing of Aquincum. Designed by the archaeologists of the Aquincum Museum, drawn by Zsuzsa Sinkó.
- C.2. Óbuda török kori ábrázolásai / Views of Óbuda in the Ottoman period
- C.2.1. Óbuda Buda 1684-es ostromának térképén / View of Óbuda on the map of the 1684 siege of Buda. – Original: Wahrhaftiger Grundriß der Statt Ofen wie solche von den Kaiserlichen und Chur Bayrischen Völckern Anno 1684 ist belägert. Deliniert von L.N.V. Hallart (HIM, H III c 200/5).
- C.2.2. Óbuda, Buda és Pest az 1684-es ostrom idején / View of Óbuda, Buda, and Pest during the time of the 1684 siege of Buda. – Original: Prospect der Vestung Ofen wie solche zu sehen von Alt Ofen wehrender Belägerung Anno 1684 (HIM, H III c 183/7b).
- C.2.3. Óbuda romjai és a dunai hajóhidak Buda 1684-es ostromának térképén / The ruins of Óbuda and the ship bridges on the Danube on a map of the 1684 siege of Buda. – Original: L'accampamento delle genti dell' elettore piantato a di 17 di giugno (HIM, H III c 182/10).
- C.2.4. Óbuda romjai Buda 1686-os ostromának térképén / The ruins of Óbuda on a map of the 1686 siege of Buda. – Original: Il piano di Buda assediata. L.N. d' Hallart (HIM, H III c 182/1).
- C.2.5. Óbuda házai Buda 1686-os ostromának térképén / The view of the houses of Óbuda on a map of the 1686 siege of Buda (HIM, H III c 145 Inland c. V. Ofen No. 8).
- C.3. Óbuda 18–19. századi térképei / The eighteenth–nineteenth-century maps of Óbuda
- C.3.1. Andreas Kneidinger térképe Óbudáról, 1778 / The map of Óbuda by Andreas Kneidinger, 1778. – Original: Charten von Kameral Marckt Alt-Ofen... Von Kameral Ingenieur Andreas Kneidinger im Jahr 1778 verfertiget (MNL OL S 11 No. 38).
- C.3.2. Andreas Kneidinger áttekintő térképe Óbudáról, 1778 / The overview map of Óbuda by Andreas Kneidinger, 1778 (MNL MOL S 11 No. 830:69).
- C.3.3. Andreas Kneidinger áttekintő térképe Óbudáról és Békásmegyerről, 1778 / The overview map of Óbuda and Békásmegyer by Andreas Kneidinger, 1778. – Original: Charten von dem Kameral Markt Alt-Ofen und dem Dorf Bekasmegyer... Von Kameral Ingenieur Andreas Kneidinger in Jahr 1778 verfertiget (MNL OL S 11 No. 830:69).
- C.3.4. A Duna óbudai, budai és pesti szakasza 1810-ben / The riverbank of the Danube by Óbuda, Buda, and Pest in 1810. – Original: Plan von einem Theil des Donau Stroms von ober AltOfen, bis zur Csepeler-Insel. Aufgenommen im Jahr 1810 (MNL MOL S 80 Duna No. 10:2).
- C.3.5. Óbuda vízrajzi térképe, 1833 / The hydrographic map of Óbuda, 1833. – Original: Alap 's vizhelyezeti térképe Buda és Pest szabad királyi városainak. Készítette Vörös László, Buda, 1833 (BFL XV. 16.d.241/5b).
- C.3.6. Óbuda és környéke 1846-ban / Óbuda and its surroundings in 1846. – Original: Situations Karte darstelend den Donau Strom bei und oberhalb Alt-Ofen nach dem bei des Aufnahme im Mai 1846 vorgefundene Uferbestand I. Paretti (MNL OL S 11 No. 1963).
- C.3.7. Óbuda vízrajzi térképe, 1834 / The hydrographic map of Óbuda, 1834. – Original: Situations Plan A. des zufolge hoher Hofkammer Verfügung vom 24ten August anni 1834 Nro. 517 hydrograopisch erhobenen Alt-Ofner-Donau Armes (MNL OL S 12 Div. XIX. No. 34).
- C.3.8. A kisebb és nagyobb Óbudai-sziget, 1836 / The smaller and larger islands of Óbuda, 1836. – Original: Az Óbudai Szigetek rajza. Fölmérte 's rajzolta Bús Lajos. 1836 (MNL OL S 48 No. 5:2).
- C.3.9. Óbuda és Buda vitatott déli határai, 1760 körül / The contested southern border of Óbuda, around 1760 (BFL XV. 16.d.241/1).